Islamic Maaref University

Scientific Journal

PAZHUHESH NAME-E AKHLAQ

Vol. 17, Summer 2024, No. 64

A Phenomenological Exploration of the Experience of Escaping Research Ethics in the Social and Behavioral Sciences

Ahmad Malekipour [1]

1. Assistant Professor, Department of Educational sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.
malekipour@cfu.ac.ir

Abstract Info

Article Type:
Research Article

Received:
2024.06.19

Accepted:
2024.09.13

Abstract

The aim of the present study is to conduct a phenomenological exploration of the experience of escaping research ethics in the social and behavioral sciences. This research was conducted with a qualitative approach using the phenomenological method. The research population consisted of postgraduate students with a PhD in the lived experience approach to research misconduct, 14 of whom were selected through purposive sampling with a combination of snowball and convenience techniques until theoretical saturation was reached. The data collection tool was a semi-structured and in-depth face-to-face interview. The multi-stage Claise method was used to analyze the data. The findings indicated that three main themes were extracted: avoidance of research ethics at the individual level (7 components), avoidance of research ethics at the university level (5 components), and avoidance of research ethics at the community level (6 components). Since instances of avoidance of ethical issues are not only manifested at the individual and university levels, but also at the community level, Therefore, in order to build a culture and expand ethical issues in the social and behavioral sciences, it is necessary for university educational and research stakeholders to have the necessary synergy in cooperation with major policymakers and all stakeholders at the community level.

Keywords Ethics in research, education, scientific activity, university.

Cite this article: Malekipour, Ahmad (2024). A Phenomenological Exploration of the Experience of Escaping Research Ethics in the Social and Behavioral Sciences. *Pazhuhesh Name-E Akhlaq*. 17 (2). 131-148. DOI: https://doi.org/10.22034/17.64.129

DOI: https://doi.org/10.22034/17.64.129

Publisher: Islamic Maaref University, Qom, Iran.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

مجلة علمية
النشرة الاخلاقية
السنة ١٧ / الصيف عام ١٤٤٦ / العدد ٦٤
جامعة المعارف الاسلامية

دراسة ظاهراتية حول تجربة التهرب من الأخلاق البحثية في فروع العلوم الاجتماعية والسلوكية

أحمد ملكي بور [١]

١. أستاذ مساعد في قسم العلوم التربوية، بجامعة فرهنجيان، طهران، إيران.
malekipour@cfu.ac.ir

معلومات المادة

نوع المقال: بحث

تاريخ الاستلام: ١٤٤٥/١٢/١٢

تاريخ القبول: ١٤٤٦/٠٣/٠٩

ملخّص البحث

يهدف البحث الحاضر وراء دراسة ظاهراتية بالنسبة إلى تجربة التهرب من الأخلاق البحثية في فروع العلوم الاجتماعية والسلوكية. قد أجرينا البحث بالمنهج النوعي واستخدام أسلوب الظاهراتية. هذا ومجتمع البحث يشمل طلاب الدرسات العليا الحاملين لشهادة دكتوراه، كما استفدنا من منهج التجربة الحية في المخالفات البحثية. تمّ اختيار ١٤ منهم عن طريق أخذ العينات الهادفة باستخدام تقنية مركبة من كرة الثلج والعينة المتاحة حتى الوصول إلى التشبع النظري. وكانت أداة جمع البيانات، المقابلة شبه المنظمة والمتعمقة، وتمّ الاعتماد على المنهج متعدد المراحل لكلايزي في تحليل البيانات. أظهرت النتائج استخلاص ثلاثة محاور رئيسية للتهرب من الأخلاق البحثية على المستوى الفردي (٧ مكونات) والتهرب من الأخلاق البحثية على المستوى الجامعي (٥ مكونات) والتهرب من الأخلاق البحثية على المستوى المجتمعي (٦ مكونات). بما أنّ التهرب من القضايا الأخلاقية إضافة إلى المستوى الفردي والجامعي، يظهرعلى المستوى المجتمعي، فمن الضروري التآزر اللازم بين الطاقم التعليمي والبحثي في الجامعة في التعاون مع صانعي السياسات العامة وجميع أصحاب المصلحة على المستوى المجتمعي، من أجل التثقيف وتعزيز القضايا الأخلاقية في مختلف فروع العلوم الاجتماعية والسلوكية.

الألفاظ المفتاحية: الأخلاق في البحث، التعليم، النشاط العلمي، الجامعة.

الاقتباس: ملكي بور، أحمد (١٤٤٦). دراسة ظاهراتية حول تجربة التهرب من الأخلاق البحثية في فروع العلوم الاجتماعية والسلوكية. *مجلة علمية النشرة الاخلاقية*. ١٧ (٢). ١٤٨ - ١٣١. DOI: https://doi.org/10.22034/17.64.129

رمز DOI: https://doi.org/10.22034/17.64.129

الناشر: جامعة المعارف الإسلامية، قم، ايران.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

نشریه علمی
پژوهش‌نامه اخلاق
سال ۱۷، تابستان ۱۴۰۳، شماره ۶۴
دانشگاه معارف اسلامی

کاوشی پدیدارشنانه بر تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری

احمد ملکی‌پور [۱]
۱. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.
malekipour@cfu.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی
(۱۴۸ ـ ۱۳۱)

تاریخ دریافت:
۱۴۰۳/۰۳/۳۰

تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۰۶/۲۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر کاوشی پدیدارشنانه بر تجربه‌گریز از اخلاق پژوهشی در رشته های علوم اجتماعی و رفتاری است. این پژوهش با رویکرد کیفی با استفاده از روش پدیدارشناسی انجام شد. جامعه پژوهش شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی با مدرک دکتری رویکرد تجربه زیسته در تخلف پژوهشی بود، که ۱۴ نفر از آنها از طریق نمونه گیری هدفمند با تکنیک ترکیبی گلوله برفی و در دسترس تا رسیدن به اشباع نظری انتخاب شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه نیمه سازمان یافته و عمیق صورت بود. برای تحلیل داده‌ها از روش چند مرحله‌ای کلایزی استفاده شد. یافته‌های بیانگر استخراج سه مضمون اصلی گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی (۷ مولفه)، گریز از اخلاق پژوهشی در سطح دانشگاه (۵ مولفه) و گریز از اخلاق پژوهشی در سطح جامعه (۶ مولفه) بود. از آنجایی که مصادیق گریز از مسائل اخلاقی علاوه بر سطح فردی و دانشگاهی در سطح جامعه هم نمود دارد، لذا در راستای فرهنگ‌سازی و گسترش مسائل اخلاقی در رشته های علوم اجتماعی و رفتاری نیازمند است دست‌اندارکاران آموزشی و پژوهشی دانشگاه در همکاری با سیاست‌گزاران کلان و کلیه ذینفعان در سطح جامعه هم‌افزایی لازم را داشته باشند.

واژگان کلیدی اخلاق در پژوهش، آموزش، فعالیت علمی، دانشگاه.

استناد: ملکی‌پور، احمد (۱۴۰۳). کاوشی پدیدارشنانه بر تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در رشته های علوم اجتماعی و رفتاری. *پژوهشنامه اخلاق*. ۱۷ (۲). ۱۴۸ ـ ۱۳۱. DOI: https://doi.org/10.22034/17.64.129

کد DOI: https://doi.org/10.22034/17.64.129

ناشر: دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

الف) طرح مسئله

رشد علمی کشور در سال‌های اخیر از نظر تعداد مقالات منتشرشده در رشته‌های مختلف علمی، حتی در سطح بین‌المللی چشمگیر بوده؛ اما همواره این سؤال مطرح است که آیا رشد کمّی پژوهش‌ها با رشد کیفی آنها همراه بوده و زیاد بودن مقالات یک محقق، دانشگاه و حتی یک کشور، با کیفیت بیشتر آنها مترادف است؟ به‌هرحال رشد علمی براساس معیارهای کمّی نظیر چاپ مقاله در نشریات، پدیده‌ای مثبت ارزیابی شده و خوش‌بینی‌هایی معطوف به توسعه علمی را نوید می‌دهد؛ اما این امر در شرایط امروزی کشور، خود می‌تواند زمینه‌ساز چالش‌هایی علمی باشد (یارقلی، ۱۳۹۸: ۱۲۹). یکی از این چالش‌ها رعایت نکردن اخلاق در پژوهش است. لذا بی‌توجهی به بحث اخلاق در فعالیت‌های پژوهشی، رسالت آموزش عالی و دانشگاه‌ها را در تولید دانش و تربیت محقق، تحت‌الشعاع قرار داده، زمینه‌های رواج مصادیق رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی را فراهم می‌سازد که عواقب نامطلوبی را در جامعه به‌دنبال خواهد داشت (یمینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۲). بنابراین عوامل مختلفی بر رعایت اخلاق پژوهشی تأثیر می‌گذارد. ازاین‌رو درک درست از عوامل مؤثر بر رعایت اخلاق پژوهشی، موجب برنامه‌ریزی صحیح‌تر و منسجم‌تر و توسعه سیاست‌های اخلاقی با هدف کاهش بداخلاقی‌های پژوهشی در بین دانشجویان خواهد شد (Koh, 2011: 51).

با توجه به آنچه گفته شد، ازآنجاکه پژوهش، بخش جدایی‌ناپذیر از آموزش عالی محسوب می‌شود، لازم است به مصادیق گریز پژوهشگران از رعایت اصول و مسائل اخلاقی، بیش از پیش توجه شود؛ زیرا به‌نظر می‌رسد که برخی از پژوهشگران، آگاهانه یا ناآگاهانه، در انجام پژوهش‌های خویش، اصول اخلاقی پژوهش را رعایت نمی‌کنند (چوپانی و نعیمی، ۱۳۹۴: ۱۱۵). این پژوهش به چند دلیل حایز اهمیت است: دلیل اول، اینکه در کلیه پژوهش‌هایی که درباره رعایت نکردن مسائل اخلاقی انجام شده، پژوهشگر بدون توجه به تجربه زیسته و انگیزه افراد، اقدام به تحقیق کرده است؛ ولی در این تحقیق، پژوهشگر با توجه به تجربه زیسته افرادی که سابقه رعایت نکردن اخلاق در پژوهش را داشته‌اند، هدف موضوع را دنبال کرده؛ دلیل دوم این است که تأمل در فرایند شکل‌گیری گریز از اخلاق پژوهشی و نیز شناسایی عوامل گریز از مسائل اخلاقی در پژوهش، می‌تواند به افزایش اعتماد و اعتبار یافته‌های تحقیق منجر شود؛ و دلیل سوم، اینکه یافته‌های این پژوهش ازآنجاکه قرابت بیشتری با واقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه براساس تجربه زیسته افراد دارد، به شکل ثمربخشی می‌تواند مورد توجه مسئولان و سیاست‌گذاران آموزش عالی قرار گیرد تا بستر لازم را برای کاهش آسیب‌های مصادیق گریز از اخلاق پژوهش و به‌دنبال آن، گسترش فرهنگ اخلاق در پژوهش، فراهم سازند. ازاین‌رو هدف این پژوهش، کاوشی پدیدارشناسانه در تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت‌های علمی است.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

ب) مبانی نظری

امروزه با رشد فزاینده تحقیقات در جهان و افزایش اهمیت منزلت محققان و لزوم آراستگی آنان به فضایل اخلاقی، همچنین با گسترش روی‌آوری به دانشگاه و آموزش عالی در جامعه، پایبندی به اخلاق در پژوهش، به‌عنوان یکی از ارکان مهم حفظ و توسعه منزلت علم و دانش دانشمندان، مورد توجه قرار گرفته است (دربندی و همکاران، ۱۴۰۲: ۵۷۹). صاحب‌نظران معتقدند اخلاق پژوهشی، راهنمایی برای مسئولیت‌های پژوهشی فراهم می‌کند و به محققان و دانشمندان کمک می‌کند پژوهش را با استانداردهای حرفه‌ای قابل قبولی هدایت کنند (پیرعلایی و شیخعلی‌زاده، ۱۳۹۶: ۵۹). از نظر مفهومی، اخلاق در پژوهش به مطالعه درستی‌ها و نادرستی‌ها در روند پژوهش می‌پردازد (Chervenak, McCullough, 2022: 64) و یکی از مهم‌ترین مقوله‌های علم اخلاق است (Lawrence, 2011: 34) که در کانون توجه قرار دارد. مطالعات نشان می‌دهد که سیستم‌های رایج بررسی اخلاق تحقیق و اصول اخلاقی، عمدتاً از کشورهای غربی نشئت گرفته‌اند (Li, 2025)، و بعداً به کشورهای در حال توسعه و سایر زمینه‌های تحقیقاتی، گسترش یافته‌اند (Chattopadhyay& Raymond, 2013: 16).

امروزه در نظام‌های آموزشی، پژوهش، یکی از ابزارهای قوی پرورش استعدادهای بالقوه است که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش عالی باید بدان توجه داشته باشند (Head, 2018: 19). حال ضروری است که نتایج این پژوهش‌ها قابل اعتماد باشد تا بتوان از آن در جهت رشد علمی کشور استفاده کرد (چوپانی و نعیمی، ۱۳۹۴: ۱۱۵). ازاین‌رو یکی از اصول لازم برای کلیه پژوهشگران، رعایت اصول اخلاق در پژوهش است (Wang et al, 2024: 20). بررسی ادبیات نظری نشان می‌دهد سازمان ملل متحد اولین آیین‌نامه اخلاقی برای پژوهشگران را با عنوان بیانیه نورنبرگ در سال ۱۹۴۷ و بیانیه هلسینکی در سال ۱۹۶۴ تشریح و تصویب کرد (Atenas et al, 2023) و در این آیین‌نامه‌ها، تمامی اصول اخلاقی، از آغاز ساماندهی تا پایان آن برای انجام پژوهش، مشخص گردیده است (لاریجانی، ۱۳۹۱: ۵). همان‌طور که در گزارش بلمونت تأکید شده، اخلاق پژوهشی بر سه اصل مهم سودرسانی، احترام به اشخاص، و عدالت استوار است (Salayev et al, 2024: 11). درباره موضوع این پژوهش، تحقیقاتی در داخل و خارج صورت گرفته که به آنها اشاره می‌گردد:

یارقلی (۱۳۹۸: ۱۲۹) در پژوهشی با عنوان ***آسیب‌شناسی اخلاق پژوهشی دانشگاهی*** به این نتیجه دست یافت که یکی از دلایل رعایت نکردن اخلاق در پژوهش، ضعف‌های فرهنگی و ساختاری است. در مطالعه‌ای دیگر با عنوان ***بررسی نگاه پژوهشی دانشجویان و تعهد علمی و اخلاقی آنها*** چوپانی و همکاران (۱۳۹۴: ۱۱۵) به این نتیجه رسیدند که میزان آشنایی دانشجویان با اصول اخلاقی ـ علمی

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

پژوهش و سوءرفتارهای پژوهشی، در سطح بالایی قرار دارد، ولی پایبندی آنها به رعایت این اصول، در سطح بسیار پایینی قرار دارد. پورحاج و همکاران (۱۳۹۸: ۳۲) در پژوهشی با هدف تبیین عوامل مؤثر بر رعایت اخلاق پژوهش دانشجویان و مقایسه سهم آنها در زیرگروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد، نشان دادند که بین گروه‌های تحصیلی، تفاوت معناداری در رعایت اخلاق پژوهش وجود دارد؛ بدین صورت که میانگین رعایت اخلاق پژوهش، در گروه علوم دامی ـ کشاورزی از سایر گروه‌ها بیشتر بود؛ سپس رعایت اخلاق پژوهش به‌ترتیب در گروه‌های علوم پایه و علوم انسانی و درنهایت در گروه فنی مهندسی، دیده شد.

سگیتوا[1] و همکاران (۲۰۲۴: ۱۲۴) طی مطالعه‌ای با هدف درک مشارکت‌کنندگان علوم انسانی از اخلاق پژوهشی توسط دانشمندان علوم اجتماعی در آسیای مرکزی، پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که پاسخ‌دهندگان، بر اهمیت ارزش‌های فردی همچون صداقت، مسئولیت‌پذیری و احترام تأکید داشتند؛ همچنین اعتقاد داشتند که اخلاق پژوهشی، یک تعهد فردی است، نه نهادی.

درولت و همکاران (21 :2023) در تحقیقی با عنوان مسائل اخلاق در پژوهش از دیدگاه اعضای هیئت علمی و کارشناسان اخلاق در پژوهش، به این نتیجه رسیدند که صداقت در تحقیق، تضاد منافع، احترام به شرکت‌کنندگان، فقدان نظارت، فردگرایی، هدایت اخلاقی ناکافی، بی‌عدالتی اجتماعی، بی‌عدالتی توزیعی، بی‌عدالتی معرفتی و بی‌عدالتی اخلاقی، از جمله مصادیق گریز از اخلاق در پژوهش هستند.

ج) روش

در این پژوهش، بنا به هدف و ماهیت موضوع مطالعه، از روش کیفی پدیدارشناسی توصیفی استفاده شده است. کار نمونه‌گیری و مصاحبه این پژوهش طی ماه‌های آبان و آذر ۱۴۰۲ شروع شد و مدت مصاحبه برای هرکدام پنجاه تا هفتاد دقیقه طول کشید. با توجه به نظر مصاحبه‌شوندگان جهت محرمانه ماندن اطلاعات، بعضی از مصاحبه‌ها ضبط نشد، بلکه توافق گردید کلیه مباحث مهم یادداشت شود. همچنین به مصاحبه‌شوندگان این فرصت داده شد که چنانچه مطلب مهمی بعد از مصاحبه به ذهنشان خطور کرد، تماس بگیرند. مورد پژوهش، شامل کلیه افراد رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری (کارآفرینی، روان‌شناسی و علوم تربیتی، اقتصاد، جغرافیا، مدیریت، تربیت‌بدنی و علوم اجتماعی) بود که تجربه تخلف پژوهشی داشتند و دوازده نفر از آنها به شکل هدفمند با تکنیک گلوله برفی انتخاب شدند (جدول-۱). معیارهای انتخاب عبارت بود از: دانشجوی تحصیلات تکمیلی یا دکتری / سابقه تخلف پژوهشی، و علاقه‌مند بودن به شرکت در فرایند مصاحبه. برای شناسایی افراد

1. Sagitova.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

مورد نظر، پژوهشگر ابتدا با استفاده از اطلاعات افرادی که از تخلف علمی این اشخاص آگاهی داشتند، اقدام کرد؛ بعد از اطمینان از شرکتشان در مصاحبه، از آنها درخواست می‌کرد که اگر فرد متخلفی را می‌شناسند، در چارچوب ملاحظات اخلاقی معرفی کنند. پس از انتخاب افراد، داده‌ها از طریق ابزار مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. سؤالات مصاحبه به شکل نیمه‌ساختاریافته براساس تجارب شرکت‌کنندگان در پژوهش طراحی گردید. سؤالات عبارت بودند از:

وضعیت جایگاه پژوهش در دانشگاه چگونه است؟ چه موانعی برای پژوهش در دانشگاه وجود دارد؟ علت اینکه شما مجبور به تخلف پژوهشی شدید، چه بود؟ بااین‌حال در طول مصاحبه به‌صورت اکتشافی سؤالات بیشتری مطرح شد و تلاش جهت رسیدن به اشباع در تجارب افراد و درک معانی پنهان، ادامه می‌یافت. پس از مصاحبه با شرکت‌کنندگان و رسیدن به مرحله اشباع نظری، جمع‌آوری داده‌ها به پایان رسید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش چندمرحله‌ای کلایزی[1] استفاده شد. روش کلایزی یکی از رویکردهای مهم و مؤثر در تحقیقات کیفی در پدیدارشناسی توصیفی است که به پژوهشگران این امکان را می‌دهد که به بررسی عمیق و جامع پدیده‌ها و تجربیات انسانی بپردازند. برای انجام روش کلایزی باید هفت مرحله را طی کرد (امامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۸). در ابتدا هر متن یادداشت‌شده، چند مرتبه مرور شد تا یک درک کلی از آن برای محقق ایجاد شود. در مرحله دوم، پژوهشگر پس از مطالعه همه توصیف‌های مشارکت‌کنندگان، زیر جملاتِ بامعنی و کلمات مرتبط خط کشید تا موارد مهم مشخص شود. در مرحله بعد، برای هرکدام از جملات استخراج‌شده، مفهومی خاص قرار داد. در مرحله چهارم، مفاهیم، خلاصه و نام‌گذاری شدند. در مرحله بعد، پژوهشگر کدها را براساس تشابه و تفاوت، دسته‌بندی بزرگ‌تری کرد. و در مرحله آخر، پژوهشگر سعی کرد با ترکیبی از همه دیدگاه‌های استنتاج‌شده، توصیفی جامع و کامل از پدیده مورد مطالعه عرضه کند. نام‌گذاری مقوله‌های به‌دست‌آمده در مرحله کدگذاری محوری، با توجه به اصطلاحات موجود در پیشینه نظری، زبان مورد استفاده آگاهی‌دهندگان، و همچنین تحلیل خود پژوهشگر انجام شد. برای روایی صوری و محتوایی، سؤال‌های مصاحبه قبل از شروع کار با سه نفر از پژوهشگران (دکتری مدیریت آموزشی/ دکتری مهندسی رایانه‌ای/ دکتری روان‌شناسی بالینی) مشورت شد. همچنین برای میزان پایایی سؤال‌های مصاحبه، از تکنیک پایایی هم‌زمان استفاده شد که بر مقایسه و هم‌افزایی مشاهدات هم‌زمان تأکید دارد. جهت تعیین اعتبار داده‌ها، از راهبردهایی همچون بازبینی مصاحبه‌شوندگان و بازبینی پژوهشگران همکار، استفاده شد. برای اطمینان از اینکه تفسیر داده‌ها نشان‌دهنده پدیده مورد مطالعه است، از روش پرسش از همکار و چک اعضا استفاده شد. بر این اساس،

1. Colaizzi.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

در ابتدا بعد از تحقق اولیه داده‌ها، کدگذاری داده‌ها را سه پژوهشگر همکار که با روش تحقیق کیفی آشنایی داشتند، بررسی کردند. بعد از اعمال دیدگاه‌های آنها، فرایند کدگذاری، مورد تأییدشان قرار گرفت. در مرحله دوم، برای چک اعضا نیز نتایج تحلیل و کدبندی‌های استخراج‌شده از مصاحبه، با چهار نفر از مصاحبه‌شوندگان در میان گذاشته شد که مورد تأیید آنها قرار گرفت. برای قابلیت اطمینان در پژوهش حاضر، از یک ناظر خارجی که با روش تحقیق کیفی و تجزیه و تحلیل داده‌ها آشنایی کافی داشت نیز استفاده شد تا کلیه مراحل و فرایند تحلیل داده‌ها را بررسی و تأیید کند و درنهایت قابلیت اطمینان پژوهش نیز حاصل گردید. در این تحقیق، همچنین موضوعات اخلاقی همچون سرقت ادبی، رضایت آگاهانه، محرمانه بودن و انتشار چندگانه در پژوهش، مورد توجه قرار گرفت.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناسی مصاحبه‌شوندگان در پژوهش

ردیف	کدها	جنسیت	رشته تحصیلی	مدرک تحصیلی
۱	مصاحبه‌شونده کد ۱	مرد	علوم تربیتی	دکتری
۲	مصاحبه‌شونده کد ۲	مرد	روان‌شناسی	دکتری
۳	مصاحبه‌شونده کد ۳	زن	مدیریت	دکتری
۴	مصاحبه‌شونده کد ۴	مرد	کارآفرینی	دکتری
۵	مصاحبه‌شونده کد ۵	زن	مدیریت بازرگانی	دکتری
۶	مصاحبه‌شونده کد ۶	زن	جغرافیا	دکتری
۷	مصاحبه‌شونده کد ۷	مرد	تربیت بدنی	دکتری
۸	مصاحبه‌شونده کد ۸	مرد	اقتصاد	دکتری
۹	مصاحبه‌شونده کد ۹	مرد	علوم تربیتی	دکتری
۱۰	مصاحبه‌شونده کد ۱۰	زن	روان‌شناسی	دکتری
۱۱	مصاحبه‌شونده کد ۱۱	زن	علوم اجتماعی	دکتری
۱۲	مصاحبه‌شونده کد ۱۲	مرد	تربیت بدنی	دکتری

د) یافته‌ها

براساس نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش با هدف کاوشی پدیدارشناسانه بر ادراک گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت‌های علمی در رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری، هجده مؤلفه در قالب سه مضمون اصلی با

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

عناوین گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی (۷ نشانگر)، گریز از اخلاق پژوهشی در سطح دانشگاه (۵ نشانگر) و گریز از اخلاق پژوهشی در سطح جامعه (۶ نشانگر)، همراه با جملات معنایی، در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

مضمون اصلی ۱: گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از مصاحبه با افراد دارای سابقه گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت‌هایی علمی در رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری، نشانگرهایی مثل رقابت، حس پیشرفت، سوءاستفاده از پژوهش، راحت‌طلبی دانشجویان، فقدان دانش پژوهشی، داده‌سازی، ناآگاهی از قوانین پژوهشی، استخراج گردید که در ادامه، تحت عنوان مضمون تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی، به آن پرداخته می‌شود:

مقوله ۱: رقابت

مصاحبه‌شونده کد ۷ گفت: ... شرایط دانشگاه جوری بود که اگر زمان بیشتری را منتظر می‌ماندم، مجبور بودم از قافله عقب بیفتم ... .

مصاحبه‌شونده کد ۲ معتقد بود: رقابت در محیط آموزشی، یک بخش لاینفک از سیستم آموزشی امروزی است. نمی‌توان دست روی دست گذاشت که آیا مقاله من در این مجله پذیرفته می‌شود یا نه؟ ...

مقوله ۲: حس پیشرفت

مصاحبه‌شونده کد ۴ معتقد بود: ... کانال می‌زدیم به کسایی که مثل خودمون بودن تا به شکل ضربدری اسم همدیگه رو در مقاله بذاریم تا سریع ترفیع بگیریم ... .

مصاحبه‌شونده کد ۱ بیان داشت: ... شرایط سیستم دانشگاه به شکلی است که شما برای پیشرفت، مجبورید دست به هر کاری بزنید تا سریع رتبه بگیرید؛ وگرنه کلی مشکل براتون پیش می‌یاد ... .

مقوله ۳: سوءاستفاده از پژوهش

مصاحبه‌شونده کد ۱۲ گفت: در دانشگاه، افراد باسواد کسایی هستن که مقالات زیادی دارن. وقتی شما این‌جور چیزی را می‌بینید، سعی می‌کنید برای جمع‌آوری داده‌ها زمان صرف نکنید و زیاد براتون مهم نباشه که نتایج چی هستن ... .

مصاحبه‌شونده کد ۶ معتقد بود: برای ترقی، مقاله داشتن خیلی مهمه. خیلی از کسایی که تو دانشگاه هستن هم دقیقاً نمی‌دونن مقاله معتبر چیه. برای همین مقاله را دادم مؤسسات بیرون تا برام یه جایی چاپش کنند. از طریق اون مقاله یه جایگاهی رو پیدا کردم ... .

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

مقوله ۴: راحت‌طلبی دانشجویان

مصاحبه‌شونده کد ۳ گفت: آخه این چه کاریه که کلی دوندگی داشته باشی برای کاری که به‌راحتی می‌شه انجامش داد ... .

مصاحبه‌شونده کد ۵ معتقد بود: من دنبال این بودم که ساده‌ترین راه رو انتخاب کنم. برای همین، مقاله را هم‌زمان به چند نشریه می‌فرستادم ... .

مقوله ۵: فقدان دانش پژوهشی

مصاحبه‌شونده کد ۵ معتقد بود: من واقعاً قبل از این کار نمی‌دونستم که اقدام من مصداق تخلف علمی هست. وقتی که فرستادم، از طریق استادم متوجه اشتباهم شدم ... .

مصاحبه‌شونده کد ۱۱ گفت: شما قبل از فعالیت پژوهشی باید بیس علمی داشته باشید. وقتی ما در دانشگاه چیزی یاد نگرفتیم، چطور انتظار دارید که دچار اشتباه نشیم ... .

مقوله ۶: داده‌سازی

مصاحبه‌شونده کد ۵ گفت: مقاله در رشته ما با اعداد سروکار داره. کافیه چند عدد رو خودتون وارد کنید؛ همه‌چی درست می‌شه. دیگه این چه کاریه بری دو سه ماه دنبال طرف بیفتی و بهش التماس کنی که برات پرسشنامه پر کنه ... .

مصاحبه‌شونده کد ۵ گفت: مقاله رو برای مجله فرستادم. کل داده‌ها درست بودن؛ ولی کامنت داور من رو مجبور کرد که دیتاها رو دست‌کاری کنم تا داور، مقاله من رو اکسپت کنه ... .

مقوله ۷: ناآگاهی از قوانین پژوهشی

مصاحبه‌شونده کد ۶ گفت: مقاله را هم‌زمان برای دو نشریه فرستادم. بعداً که از دوستم پرسیدم، اون بهم گفت که این کار از مصادیق نقض اخلاق در پژوهشه ... .

مصاحبه‌شونده کد ۸ گفت: یه داستانی پیش اومد، مجبور شدم اسم دوستم رو به مقاله اضافه کنم. برای همین با اینکه مقاله رو برای مجله فرستاده بودم و ریوایز خورده بود، اسم اون که هیچ کاری نکرده بود رو هم به مقاله اضافه کردم ... .

مضمون اصلی ۲: گریز از اخلاق پژوهشی در دانشگاه

با بررسی نتایج مصاحبه‌ها درباره تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت‌های علمی در بین افراد مصاحبه‌شده، مقوله‌هایی همچون مجازات نشدن متخلفان پژوهشی، بی‌توجهی به پژوهش در دانشگاه،

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

اهرم فشار، در مخمصه افتادن، و ایجاد جو مسموم، شناسایی شد. به این موارد، ذیل عنوان مضمون اصلی تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در سطح دانشگاه، پرداخته می‌شود:

مقوله ۱: مجازات نشدن متخلفان پژوهشی

مصاحبه‌شونده کد ۷: ... دوستم قبلاً دچار همین چیزی که بهش می‌گن تخلف علمی شده بود، ولی مشکلی براش پیش نیومده بود؛ با اینکه هیئت تحریریه هم متوجه شده بودند که تخلف کرده ... .

مصاحبه‌شونده کد ۱ گفت: اگر هم متوجه بشن که شما تخلف پژوهشی کردید، به‌راحتی می‌تونید اظهار بی‌اطلاعی کنید و مشکلی براتون پیش نمی‌یاد ... .

مقوله ۲: بی‌توجهی به پژوهش در دانشگاه

مصاحبه‌شونده کد ۸ گفت: اینکه من به چه نتایجی رسیدم و نتایج برای یک‌سری‌ها واقعاً مهم است، خیالی بیش نیس. واقعیت اینه که این برای دانشگاه اهمیتی نداره، مهم فقط چاپ کردن مقاله است ... .

مصاحبه‌شونده کد ۴ گفت: شما نمی‌تونید این موضوع رو کتمان کنید که ماهیت پژوهش و تحقیق برای دانشگاه مهم هست؛ چون دانشگاه تنها چیزی که براش اهمیت داره، همون برگه اکسپت هستش تا رنکینگ دانشگاه بالا بره؛ وگرنه یافته‌های شما مهم نیست ... .

مقوله ۳: اهرم فشار

مصاحبه‌شونده کد ۹ گفت: وقتی استاد شما براتون یک ددلاین می‌ذاره، به نظرتون چه می‌شه کرد؟ اینجاست که آدم فشار رو حس می‌کنه و به هر دری می‌زنه تا کارشون رو انجام بده.

مصاحبه‌شونده کد ۲ گفت: وقتی می‌بینی هم‌کلاسی‌هات کار رو جمع کردن، اونم از همون مسیری که شما غیراخلاقی می‌دونستید، تمام عالم و آدم رو سرت آوار می‌شه. می‌گی به هر شکل شده منم با روش اونا برم کار رو جمع کنم ... .

مقوله ٤: در مخمصه افتادن

مصاحبه‌شونده کد ۳ گفت: دانشگاه قوانین رو به شکلی طراحی کرده که شما برای دفاع از رساله باید مقاله داشته باشید. فکر کردن به این موضوع، شما را در شرایط بغرنجی قرار می‌ده که ناچار به رفتن به مسیرهای دیگه می‌شید ... .

مصاحبه‌شونده کد ۷ گفت: بهمون گفتن اگر تا فلان تاریخ دفاع نکنید، باید شهریه بپردازید. تازه این خوبه! می‌گن اگه یه ترم دیگه طول بکشه، از دانشگاه اخراج می‌شید! با این شرایط، من چه راهی به غیر از مسیرهای بی‌راهه برای چاپ مقاله می‌تونه به ذهنم برسه ... .

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

مقوله ۵: ایجاد جو مسموم

مصاحبه‌شونده کد ۱۰ گفت: از بچه‌های دکتری که می‌پرسیدم، اکثرشون می‌گفتن در خیلی از مجلات مرتبط با رشته ما روابط حرف اول رو می‌زنه و باید با یکی از اعضای هیئت تحریریه دوست باشید ... .

مصاحبه‌شونده کد ۱۱ گفت: از طریق استادم تونستم مقاله‌ای رو که ریجکت شده بود، به شکل ریوایز قرار دهند تا فرصت پیدا کنم که با انجام اصلاحات مورد نظر، پذیرش بگیرم ... .

مضمون اصلی ۳: گریز از اخلاق پژوهشی در سطح جامعه

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از افراد دارای تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری، مقوله‌هایی مثل کمیت‌گرایی، توجه به پژوهش به‌عنوان یک ملاک، ناآگاهی افراد جامعه، مجبور بودن، فقدان قوانین و مقررات، سوگیری عامدانه، استخراج شد که با توجه به اشتراکاتی که داشتند، در یک دسته ذیل عنوان مضمون گریز از اخلاق پژوهشی در سطح جامعه قرار گرفتند. در ادامه، هرکدام از مقوله‌ها با جملات معنایی، بررسی می‌شوند.

مقوله ۱: کمیت‌گرایی

مصاحبه‌شونده کد ۱ گفت: برای اینکه بتونید پیشرفت کنید، در سطح جامعه باید خودی نشون بدید. یکی از این روش‌ها اینه که تا می‌تونی مقاله پذیرش بگیری. کاری هم ندارن چطوری و از کجا اومده؛ مهم اینه که اسم شما زیر عنوان باشه ... .

مصاحبه‌شونده کد ۷ گفت: وقتی شما در جامعه به‌عنوان یک فرد باسواد تلقی می‌شی، عوام اولین سؤالی که از شما می‌پرسن، اینه که چند مقاله و چند کتاب داری. اونجاست که خواه‌ناخواه می‌ری دنبال جور کردن مقاله ... .

مقوله ۲: توجه به پژوهش به‌عنوان یک ملاک

مصاحبه‌شونده کد ۹ گفت: شما برید ببینید کسایی که به منصب‌های بالا رسیدن، کیا بودن. اصلاً مهم نیس چکار کردی؛ مهم اینه که یه رزومه پر و پیمون از مقاله و کتاب ... داشته باشی.

مصاحبه‌شونده کد ۵ گفت: من خیلی‌ها رو می‌شناسم با کلی مقاله در نشریات غیرمعتبر که خودشون از عمد اونجا چاپ کردن تا رزومه‌شون به چشم بیاد و بتونن پله‌های ترقی رو سریع طی کنن ... .

مقوله ۳: ناآگاهی افراد جامعه

مصاحبه‌شونده کد ۱۰ گفت: خیلی‌ها فرق بین ژورنال معتبر و غیرمعتبر رو نمی‌دونن. شما اگر در یک نشریه بلک‌لیست هم مقاله داشته باشید، موفق می‌شید ... .

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

مصاحبه‌شونده کد ۱۲ گفت: در جامعه خیلی از آدم‌ها عقلشون به چشمشون هست. اصلاً مفهوم مقاله رو نمی‌دونن. شما کافیه یه‌سری عناوین رو بهشون نشون بدی؛ اونا فکر می‌کنن که خیلی حالیته ... .

مقوله ٤: مجبور بودن

مصاحبه‌شونده کد ۲ گفت: یه جاهایی شما وقتی که می‌خواهید یک پژوهش بر روی افرادی که درکی از پژوهش ندارند اجرا کنید، مجبورید یک مسیر میان‌بر بزنید تا به هدفتون نزدیک بشید ... .

مصاحبه‌شونده کد ۶ گفت: خیلی جاها وقتی شما قصد دارید پژوهشتون رو بر روی افراد عادی انجام بدید، تمسخر می‌شید و اونجاست که دیگه می‌بینید واقعاً راهی ندارید ... .

مقوله ٥: فقدان قوانین و مقررات

مصاحبه‌شونده کد ۱۱ گفت: شما وقتی از دانشگاه فارغ‌التحصیل می‌شی، اگه قراره مشکلی برات پیش بیاد، در همون سطح دانشگاه هستش؛ وگرنه در جامعه قوانین و مقرراتی در این خصوص وجود نداره ... .

مصاحبه‌شونده کد ۱۱ گفت: اگر بر فرض محال هم دستتون رو بشه، قوانین و مقرراتی در جامعه وجود نداره که با یک وضعیت بغرنج روبه‌رو بشید ... .

مقوله ٦: سوگیری عامدانه

مصاحبه‌شونده کد ۷ بیان داشت: وقتی یافته‌ها را نوشتم، با توجه به سوگیری که داشتم، نتونستم درباره نتایج، بی‌طرف باشم. برای همین، داده‌ها رو دست‌کاری کردم ... .

مصاحبه‌شونده کد ۲ گفت: با یک‌جانبه‌نگری سعی کردم پژوهش رو به‌سمتی پیش ببرم که خودم می‌خواستم. آخه نتایج یه جورهایی با تفکراتم پارادوکس داشت ... .

جدول ۲: خلاصه نتایج تحلیل مضمون تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت علمی

ردیف	مقوله‌ها	مضامین اصلی
۱	رقابت	گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی
۲	حس پیشرفت	
۳	سوءاستفاده از پژوهش	
۴	راحت‌طلبی دانشجویان	
۵	فقدان دانش پژوهشی	

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

ردیف	مقوله‌ها	مضامین اصلی
۶	داده‌سازی	
۷	ناآگاهی از قوانین پژوهشی	
۸	مجازات نشدن متخلفان پژوهشی	گریز از اخلاق پژوهشی در سطح دانشگاهی
۹	بی‌توجهی به پژوهش در دانشگاه	
۱۰	اهرم فشار	
۱۱	در مخمصه افتادن	
۱۲	ایجاد جو مسموم	
۱۳	کمیت‌گرایی	گریز از اخلاق پژوهشی در سطح جامعه
۱۴	توجه به پژوهش به‌عنوان یک ملاک	
۱۵	ناآگاهی افراد جامعه	
۱۶	مجبور بودن	
۱۷	فقدان قوانین و مقررات	
۱۸	سوگیری عامدانه	

نتیجه

امروزه پژوهش‌های دانشجویان و اعضای هیئت علمی نقش بسزایی در افزایش اعتبار علمی دانشگاه‌ها و به‌دنبال آن، پیشرفت جامعه ایفا می‌کند. حال چنانچه این پژوهش‌ها همراه با اعتبار و اعتماد لازم درخصوص رعایت مسائل اخلاقی نباشد، منجر به شکل‌گیری مواردی در بطن دانشگاه و جامعه برای گریز از اخلاق پژوهشی خواهد شد. لذا هدف پژوهش حاضر، کاوشی پدیدارشناسانه بر تجربه گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت‌های علمی در رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری بود. با تحلیل تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان درخصوص گریز از مسائل اخلاقی در پژوهش، سه مضمون اصلی و هجده نشانگر گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی (رقابت، حس پیشرفت، سوءاستفاده از پژوهش، راحت‌طلبی دانشجویان، فقدان دانش پژوهشی، داده‌سازی، ناآگاهی از قوانین پژوهشی)، گریز از اخلاق پژوهشی در سطح دانشگاه (مجازات نشدن متخلفان پژوهشی، بی‌توجهی به پژوهش در دانشگاه، اهرم فشار، در مخمصه افتادن، ایجاد جو مسموم) و گریز از اخلاق پژوهشی در سطح جامعه (کمیت‌گرایی، توجه به پژوهش به‌عنوان یک ملاک، ناآگاهی افراد جامعه، مجبور بودن، فقدان قوانین و مقررات، سوگیری

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

عامدانه) شناسایی شد. در ادامه به هر کدام از مضامین و نشانگرها پرداخته خواهد شد.

یافته‌ها نشان داد که مضمون گریز از اخلاق پژوهشی در سطح فردی شامل هفت نشانگر است: رقابت، حس پیشرفت، سوءاستفاده از پژوهش، راحت‌طلبی دانشجویان، فقدان دانش پژوهشی، داده‌سازی، و ناآگاهی از قوانین پژوهشی. سگیتوا و همکاران (۲۰۲۴)، و درولت و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعات خود به یافته‌هایی دست یافتند که با نتایج این پژوهش مطابقت دارد. درباره این یافته‌ها می‌توان استدلال کرد که در نشانگر حس رقابت، پژوهشگر بدون توجه به فلسفه اصلی علم، اقدام به فعالیت‌های تحقیقی می‌کند. در این نگرش ازآنجاکه پیشرفت و موفقیت در علم به معنای واقعی آن مد نظر نیست، لذا حس رقابت منجر به بی‌راهه رفتن فعالیت‌های پژوهشی برای محقق می‌گردد. افزایش حس پیشرفت در حوزه شغلی نیز یکی دیگر از نشانگرها بود. در این مقوله، پژوهشگران تنها هدف از انجام فعالیت‌های پژوهشی را حرکت در مسیر موفق شدن، فارغ از چیستی و چگونگی روح تحقیق می‌دانند. لذا این دیدگاه، منجر به سوءبرداشت‌هایی از تحقیق برای پژوهشگر می‌شود؛ بدین صورت که انجام فعالیت‌های پژوهشی را فقط یک وسیله در نظر می‌گیرند، نه هدف. راحت‌طلبی و پرهیز از چالش‌های پژوهشی نیز یکی دیگر از نشانگرها بود که پژوهشگران بر آن تأکید داشتند؛ بدین صورت که برای راحتی کار، سعی می‌کردند بسیاری از مسیرها را با میان‌بر زدن طی کنند که با روح پژوهش همخوانی نداشت. در نشانگر سوءاستفاده از پژوهش، محققان سعی می‌کنند با نوشتن مقاله، درباره موفقیت خود در حوزه‌های دیگر که مقاله و پژوهش ملاک صحیح محسوب نمی‌شود، ادعای شایستگی داشته باشند. لذا این افراد نیز مقاله و پژوهش را تنها درراستای اهداف فردی تلقی می‌کنند، نه پیشرفت علم. داده‌سازی کردن در مقاله نیز یکی دیگر از نشانگرهای گریز از اخلاق پژوهشی در فعالیت‌های علمی بود که پژوهشگران چه آگاهانه و چه به‌اجبار، اقدام به آن می‌کردند. ناآگاهی از قوانین نیز یکی از نشانگرهایی بود که پژوهشگران به‌علت ناآگاهی، فعالیت‌هایی می‌کردند که با روح پژوهش منافات داشت. با توجه به آنچه گفته شد، بدیهی است که بخش اعظمی از آسیب‌ها در مسائل اخلاقی در پژوهش، با آگاه‌سازی پژوهشگران رفع‌شدنی است.

یافته‌ها در مضمون گریز از اخلاق پژوهشی در دانشگاه نیز حاکی از شناسایی نشانگرهایی چون مجازات نشدن متخلفان پژوهشی، بی‌توجهی به پژوهش در دانشگاه، اهرم فشار، در مخمصه افتادن، و ایجاد جو مسموم بود. درولت و همکاران (۲۰۲۳) و پورحاجی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقات خود، به نتایجی دست یافتند که با یافته‌های این پژوهش همسوست. در نشانگر مجازات نشدن متخلفان پژوهشی، مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند ازآنجاکه پژوهشگران بعد از انجام تخلف، در دانشگاه با هیچ‌گونه محرومیت یا جریمه‌ای روبه‌رو نمی‌شوند، آنها بر انجام این کار اصرار می‌ورزند. بی‌توجهی به

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

پژوهش نیز یکی دیگر از نشانگرها بود؛ بدین صورت که انجام فعالیت‌های پژوهشی، آن‌چنان‌که باید و شاید، در دانشگاه، دارای اهمیت نیست. بنابراین همین آسیب، منجر به کاهش انگیزه پژوهشگران برای تحقیق خواهد شد. فشار اساتید برای جمع کردن سریع کار نیز باعث منحرف شدن پژوهشگران از تحقیق می‌شود. لذا وقتی در شرایط استرس‌زایی از سوی دانشگاه قرار می‌گیرند، ترجیح می‌دهند بدون توجه به کیفیت پژوهش، سریع کار را به سرانجام برسانند. مشارکت‌کنندگان همچنین از قوانینی که با روح پژوهش منافات دارد نیز با نشانگر مخمصه یاد کردند. محققان وقتی با قوانین دست‌وپاگیر بدون توجه به شرایط دانشجو مواجه می‌شوند، مجبورند از مسیر اصلی خود منحرف شوند. در بعضی دانشگاه‌ها وجود جو مسموم برای چاپ و نشر مقالات، منجر به بی‌انگیزگی محققان شده است؛ بدین شکل که وقتی پژوهشگران با مصادیق روابط به‌جای ضوابط در نشر و انجام فرایند تحقیق روبه‌رو می‌شوند، انگیزه‌شان برای انجام کارهای پژوهشی ضعیف می‌شود و ناگزیر، راه‌هایی را جست‌وجو می‌کنند که با رعایت مسائل اخلاقی در پژوهش مغایرت دارد.

یافته‌های پژوهش همچنین بیانگر شکل‌گیری یک مضمون اصلی با عنوان گریز از اخلاق پژوهشی در جامعه با نشانگرهایی چون کمیت‌گرایی، توجه به پژوهش به‌عنوان یک ملاک، ناآگاهی افراد جامعه، مجبور بودن، فقدان قوانین و مقررات، و سوگیری عامدانه بود. نتایج تحقیقات درولت و همکاران (۲۰۲۳) و یارقلی (۱۳۹۸) یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کند. مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند یکی از دلایل پژوهشگران برای رعایت نکردن مسائل اخلاق در پژوهش، توجه به کمیت‌گرایی به‌جای کیفیت‌گرایی است؛ بدین شکل که تعدد مقالات بدون توجه به کیفیت آنها برای محقق، ارزش در جامعه تلقی می‌شود. همین امر موجب کج‌فهمی فرد درباره پژوهش خواهد شد. در نشانگر دیگر، مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند که ملاک‌های فرد شایسته، در بافت جامعه متفاوت شده است؛ بدین صورت که پژوهش، یکی از معیارهای اصلی شایستگی‌های فرد محسوب می‌شود. ازاین‌رو پژوهشگران در موارد زیادی، از پژوهش به‌عنوان یک ابزار برای تحقق اهداف شخصی استفاده می‌کنند. در نشانگر دیگر، شناخت نادرست عوام در جامعه درباره پژوهش، منجر به این شده که آنها نتوانند درک آن‌چنانی از اعتبار یافته‌های علمی داشته باشند و هرگونه نوشته‌ای را کار پژوهشی اصلی تلقی کنند.

این موضوع، برای پژوهشگران، ضعف انگیزه و در موارد زیادی نگاه وسیله‌ای به پژوهش را به‌دنبال خواهد داشت. یکی دیگر از نشانگرها وجود اجبار در جامعه برای داشتن مقالات پژوهشی بود؛ بدین صورت که جو و شرایط جامعه به شکلی است که شما برای اینکه فردی شایسته دیده شوید، باید پژوهش‌های زیادی داشته باشید.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

لذا افرادی که توانایی انجام فعالیت‌های پژوهشی را ندارند، در مسیر گریز از مسائل اخلاق در پژوهش حرکت خواهند کرد. نبود قوانین و مقررات در جامعه برای برخورد با متخلفان درخصوص مسائل پژوهشی نیز یکی دیگر از نشانگرها بود که مشارکت‌کنندگان بیان کردند. مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند سوگیری عامدانه پژوهشگر هم یکی دیگر از نشانگرهای گریز از اخلاق در پژوهش است؛ بدین صورت که بافت فرهنگی جامعه به شکلی است که اگر شما نتایج پژوهش را بی‌طرفانه ارائه دهید، ممکن است تنش‌هایی ایجاد شود که با فرهنگ و باورهای جامعه منافات داشته باشد. لذا برای گریز از این تنش، ناگزیر از تغییر یافته‌ها هستید.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، مصادیق گریز از مسائل اخلاقی، علاوه بر عرصه فردی و دانشگاهی، در جامعه هم نمود دارد. لذا درراستای فرهنگ‌سازی و گسترش اخلاق، نیاز است دست‌اندرکاران آموزشی و پژوهشی دانشگاه با سیاست‌گذاران کلان و کلیه ذی‌نفعان در جامعه، هم‌افزایی لازم را با در نظر گرفتن پیشنهادهای کاربردی زیر داشته باشند:

آموزش اخلاق پژوهشی: برگزاری دوره‌های آموزشی برای دانشجویان و اعضای هیئت علمی درزمینه اصول اخلاقی پژوهش، حقوق نویسندگان، و شیوه‌های صحیح استناد به منابع، می‌تواند آگاهی افراد را افزایش دهد و از تخلفات جلوگیری کند.

استفاده از نرم‌افزارهای مشابهت‌یاب: دانشگاه‌ها باید از ابزارهای مشابهت‌یاب برای بررسی مقالات و پایان‌نامه‌ها استفاده کنند تا از سرقت ادبی و استفاده از منابع بدون استناد، جلوگیری شود.

ایجاد سیاست‌های شفاف و مستند: تدوین و اعلام سیاست‌های روشن درزمینه پژوهش و فعالیت‌های علمی به دانشجویان و اعضای هیئت علمی می‌تواند موجب افزایش شفافیت و کاهش تخلفات پژوهشی شود.

پشتیبانی از پژوهشگران: فراهم آوردن منابع لازم برای انجام پژوهش‌های معتبر و حمایت‌های مالی از پروژه‌های تحقیقاتی، می‌تواند انگیزه انجام تحقیقات باکیفیت و بی‌تخلف را افزایش دهد.

ارتقای نظارت و ارزیابی: افزایش نظارت هیئت‌های علمی بر روند انجام پژوهش‌ها و ارزیابی دقیق‌تر مقالات و پایان‌نامه‌ها، می‌تواند از بروز تخلفات پژوهشی جلوگیری کند.

تشویق به همکاری و مشاوره: ایجاد موقعیت برای همکاری‌های علمی و مشاوره میان اساتید و دانشجویان می‌تواند به ایجاد کارهای پژوهشی اصیل و بهبود کیفیت تحقیقات، کمک کند.

مجازات‌های منصفانه و شفاف: تعیین مجازات‌های مشخص و منصفانه برای تخلفات پژوهشی، ازجمله سرقت علمی یا دست‌کاری داده‌ها، می‌تواند بازدارنده باشد.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

منابع و ماخذ

- امامی سیگارودی، عبدالحسین، ناهید دهقان نیری، زهرا رهنورد و علی نوری سعید (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیق کیفی: پدیدارشناسی. ***مجله پرستاری و مامایی جامع‌نگر***. ۲۲ (۳). ۶۳ ـ ۵۶.
- بهمن‌آبادی، سمیه، طاهره جاویدی کلاته جعفرآبادی و بختیار شعبانی ورکی (۱۳۹۳). رعایت اخلاق پژوهش در رساله‌های دکتری؛ مورد مطالعه: گروه علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد طی سال‌های ۱۳۸۶ ـ ۱۳۹۰. ***فصلنامه راهبرد فرهنگ***. ۷ (۱). ۱۵۲ ـ ۱۲۹
- پورحاجی، رؤیا، بهروز مهرام، حسین کارشکی و طاهره جاویدی کلاته جعفرآبادی (۱۳۹۸). تبیین عوامل مؤثر بر رعایت اخلاق پژوهش دانشجویان و مقایسه سهم آنها در زیرگروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه فردوسی مشهد. ***فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی***. ۹ (۳). ۴۳ ـ ۲۴.
- پیرعلائی، الهه و محبوب شیخعلی‌زاده (۱۳۹۶). بررسی وضعیت رعایت اخلاق پژوهشی اعضای هیئت‌علمی دانشکده‌های تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی شمال‌غرب کشور. ***مجله اخلاق زیستی***. ۷ (۲). ۶۷ ـ ۵۶.
- چوپانی، موسی و ابراهیم نعیمی (۱۳۹۴). بررسی کیفی نگاه پژوهشی دانشجویان و تعهد علمی و اخلاقی آنها، ***فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی***. ۶ (۱). ۱۲۴ ـ ۱۰۹.
- دربندی، علی، فضل‌الله قمشی و محمدباقر جعفری (۱۴۰۱). واکاوی اصول رفتار اخلاقی در پژوهش‌های فرهنگیان. ***فصلنامه سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت***. ۶ (۳). ۵۸۲ ـ ۵۷۲.
- لاریجانی، باقر (۱۳۹۱). اخـلاق در آموزش پزشکی با نگاهی بر آموزش اخلاق پزشکی. ***مجله اخلاق و تاریخ پزشکی ایران***. ۵ (۴). ۶۳ ـ ۷۰.
- یارقلی، بهبود (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی اخلاق پژوهش دانشگاهی: مطالعه پدیدارشناسی. ***فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری***. ۱۳ (۱). ۱۳۴ ـ ۱۲۷.
- یمینی، محمد، علی خاکی صدیق و علی داودزاده (۱۳۹۳). بررسی وضعیت رعایت اخلاق پژوهشی در تجارب پژوهشی انجام پایان‌نامه دانشجویان کارشناسی ارشد رشته‌های فنی و مهندسی دانشگاه‌های دولتی. ***فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران***. ۶ (۱). ۵۰ ـ ۲۱.
- Atenas, Javiera, Havemann Leo, Timmermann, Cristian. (2023). Reframing data ethics in research methods education: a pathway to critical data literacy. ***International Journal of Educational Technology in Higher Education***. 20 (1) 11-20.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

- Chattopadhyay, Subrata, Raymond, Vries (2013). Respect for cultural diversity in bioethics is an ethical imperative. ***Medicine, Health Care and Philosophy***. 16 (2). 639-645.
- Chervenak, Frank, McCullough, Laurence (2022). Professional ethics and decision making in perinatology. ***InSeminars in Perinatology.*** 46 (3). 151520.
- Drolet, Marie-Josée, Eugénie, Rose Derouin, Julie, Claude Leblanc, Mélanie, Ruest, Bryn, Williams-Jones (2023). Ethical Issues in research: perceptions of researchers, research ethics board members and research ethics experts. ***Journal of Academic Ethics***. 21 (2). 269-92.
- Head, George (2018). Ethics in educational research: Review boards, ethical issues and researcher development. ***European Educational Research Journal***. 19 (1). 72-83.
- Koh HP, Scully G, Woodliff DR (2011). The impact of cumulative pressure on accounting students' propensity to commit plagiarism: An experimental approach. ***Accounting & Finance***. 51 (4). 985-1005.
- Lawrence, Dana (2011). Human subject research: reporting ethics approval and informed consent in 3 chiropractic journals. ***Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics***. 34 (4). 627-633.
- Li, Dan (2025). Ethical governance in Chinese universities: an overview of research ethics committees. ***Ethics & Behavior***. 35 (1). 1-12.
- Sagitova Roza, Ramazanova, Markhabat, Sharplin, Elaine, Berekeyeva Aipara (2024). Understanding human participant research ethics: The perspectives of social scientists in Central Asia. ***International Journal of Educational Research***. 124 (4). 102-303.
- Salayev, Kamran, Aslanova, Uiviyya, Guliyeva, Narmin, Geraybeyli, Geray, Munir, Kunir (2024). Assessment of Research Ethics Knowledge of Pediatricians. ***Global Pediatric Health***. 11 (1). 23-33.
- Wang, Ge, Zhao, Jun, Van Kleek, Max, Shadbolt, Nigel (2024). Challenges and opportunities in translating ethical AI principles into practice for children. ***Nature Machine Intelligence***. 6(3). 265-270.

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]

[Downloaded from akhlagh.maaref.ac.ir on 2026-10-14]